

Otto Böhtlingk & Rudolph Roth: Sanskrit-Wörterbuch, Part 1, Petersburg 1855

कुम्भुबुरी 218, 4. 2, 36, 20. 276, 21. अ०. GRBJ. 1, 11. M. 12, 101. JĀG. 3, 38. MBH. 14, 671. अर्द्धधार्मि mit grünem Holz genährtes Feuer ÇAT. BR. 14, 5, 4, 10. 7, 3, 11 = BRH. ÂR. UP. 2, 4, 10. 4, 5, 11. अर्द्धवृत्तीय adj. von अर्द्धवृत्त gaṇa उत्करादि zu P. 4, 2, 90. — c) frisch, neu: अर्द्धापराय AMAR. 2. शोक KATHĀS. 21, 113. ad MEGH. 112. अर्द्धस्य शोकप्रकारस्य PRAB. 94, 8, 10. — d) sanft, weich, gefühlvoll, warm: अर्द्धहृदय PAÑKĀT. 101, 24. KATHĀS. 22, 65. अर्द्धात्तरात्मन् MEGH. 91. RĪĠĀ-TAR. 3, 194. स्नेहार्द्धहृदय PAÑKĀT. 8, 19. भावार्द्धमस्या मनः VIKR. 72. द्यार्द्धधो KATHĀS. 9, 63. द्यार्द्धभाव RAGH. 2, 11. प्रेमार्द्धमानसा VID. 124. प्रेमार्द्धार्द्धैः — इत्थौ: AMAR. 4. सदावर्द्धः फलति नचिरेषोपकारो महत्सु ad MEGH. 18. — 2) m. n. gaṇa अर्द्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Wohl gleichdeutend mit अर्द्धक. — 3) m. N. pr. ein Grosssohn Pṛthuv HARIV. 669. fg. VP. 361. — 4) f. अर्द्धा das vierte Nakshatra AV. 19, 7, 2. अर्द्धा नक्षत्रं रुद्रा देवता TS. 4, 4, 10, 1. TAITT. BR. 3, 1, 1, 4. das sechste H. 110. COLEBR. Misc. Ess. II, 332. VP. 226, N. 21. नक्षत्रेदे MED. r. 7. अर्द्धनक्षत्रसप्तमे (Kürze!) VET. 16, 19. — Vgl. सार्द्ध, wo अर्द्ध als nom. abstr. (Feuchtigkeit) aufzufassen ist.

1. अर्द्धक (von अर्द्ध) n. frischer Ingwer AK. 2, 9, 37. H. 1189 (nach dem Sch. auch m.). SUÇR. 1, 217, 18. 2, 87, 17. Auch f. s. अरण्यजर्द्धका.

2. अर्द्धक (von अर्द्धा) 1) adj. unter dem Sternbild Ārdrā geboren P. 4, 3, 28. — 2) m. N. pr. ein Sohn Vasumitra's VP. 471.

अर्द्धदानु (आ० + दा०) adj. Nass spendend VS. 18, 45. KĀTH. 2, 1. अर्द्धदानुश्च मा मातरिश्चो च मा ह्यसिष्टाम् AV. 16, 3, 4.

अर्द्धपवि (आ० + प०) adj. der eine feuchte Radfelge hat: विमोक्षश्च मर्द्धपविश्च मा ह्यसिष्टाम् AV. 16, 3, 4.

अर्द्धपवित्र (आ० + प०) adj. dessen Seihe feucht ist, vom Soma AV. 9, 6, 27.

अर्द्धमाषा (आ० + मा०) f. *Glycine debilis Roxb.*, eine Fabacee, RĪĠĀN. im ÇKDR.

अर्द्धय् (von अर्द्ध), अर्द्धपति benetzen: (अम्बोदाः) केचिद्दृष्टिभिरर्द्धपत्ति वसुधाम् BHARTṚ. Suppl. 7.

अर्द्धशाक (आ० + शा०) n. frischer Ingwer RĪĠĀN. im ÇKDR. — Vgl. 1. अर्द्धक.

अर्द्धहस्त (आ० + ह०) adj. eine feuchte Hand habend: यद्वा द्वास्यार्द्धहस्ता समङ्गे AV. 12, 3, 13.

अर्द्धालुब्धक (आ० + लु०) m. Kētu, der niedersteigende Knoten HALĪ. im ÇKDR.

अर्द्धकंसिक, अर्द्धकौडविक, अर्द्धक्रोशिक und अर्द्धत्रैणिक adj. von अर्द्ध + कंस, कुडव, क्रोश und त्रैण Sch. zu P. 7, 3, 26, 27.

अर्द्धधातुक (von अर्द्ध + धातु) adj. der halben Wurzel, der kürzeren Form einer Wurzel zukommend; so heissen solche Personalendungen (wie des perf. und des prec.) und Suffixe, welche unmittelbar oder nur mittelst eines Augments an die Wurzel treten, P. 3, 4, 144. fgg. 1, 1, 4. 2, 4, 35. 7, 2, 35. 3, 84. 4, 49. — Vgl. सार्वधातुक.

अर्द्धपुर (von अर्द्ध + पुर) gaṇa अर्द्धादि zu P. 6, 2, 19, 3.

अर्द्धप्रस्यक adj. von अर्द्ध + प्रस्य P. 7, 3, 27, Sch.

अर्द्धरात्रिक (von अर्द्धरात्र) m. pl. N. einer astronomischen Schule, die den Anfang der Bewegungen der Planeten von Mitternacht rechnete, COLEBR. Misc. Ess. II, 427, N. 2.

अर्धवाहनिक adj. = अर्धवाहनेन जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4, 4, 12.

अर्धक (von अर्ध) m. = अर्धसौरिन् M. 4, 253.

अर्धक (von अर्ध mit आ) adj. gedeihlich: एतद्वा अर्धकं कर्म यत्प्रजापति-संमितम् ÇĀÑKH. BR. 8, 2. 16, 4. Ind. St. 2, 312, Anm. — Vgl. अर्धक.

अर्धपितर (von अरु im caus. mit आ) nom. ag. der Schaden bringt, Verletzer ÇAT. BR. 4, 5, 7. वरुणो वा अर्धपिता तद्य एवार्धपिता तैवै-तद्विषयति 5, 3, 4, 31.

अर्धव adj. den Rbhu geweiht: पवमानः ÇAT. BR. 12, 3, 4, 5. 13, 5, 1, 1. 11. KĀTJ. ÇR. 22, 6, 4. AIR. BR. 5, 5, 8. 15. 19. f. 3 Ind. St. 1, 107, 4.

अर्ध, अर्धति s. आरु.

अर्ध (von 1. अर्ध), nach P. 6, 2, 58, Sch. अर्ध, 1) m. f. अर्धा der zu den Treuen, Ergebenen Gehörige, d. h. der Mann des eigenen Stammes; zuweilen auch wohl gedacht als der den Volksgöttern des Stammes Treue; N., mit welchem die indischen wie die iranischen Stämme sich benannten: Arier (Gegens. दस्यु und दास). Später (mit dem Gegens. प्रुद्र) ist Arier — der Angehörige des in Indien herrschenden Stammes, der Mann der drei oberen Kasten. वि ज्ञानीक्षार्धान्ये च दस्यवः RV. 1, 51, 8. यज्ञमा-नमार्धम् 130, 8. 156, 5. अर्धे भूमिमददामार्धियाहं वृष्टिं दास्युषि मर्त्याय 4, 26, 2. यो वार्धत्सत् सिन्धुषु । वर्धदास्यं तुविन्मृणं नीनमः der Arier im Lande der sieben Ströme 8, 24, 27. साक्ष्याम् दास्यमार्धम् 10, 83, 1. 1, 59, 2. 117, 21. 2, 11, 18. 19. 6, 18, 3. 7, 5, 6. 8, 92, 1. 10, 138, 3. YĀLAKH. 3, 9. यद्यं प्रुद्र उतार्धः AV. 4, 20, 4. 8. 19, 32, 8. 62, 1. VS. 14, 30. NIR. 2, 2. अयुवमा-र्यस्य राष्ट्रं भवति AIR. BR. 8, 25. KĀTJ. ÇR. 13, 3, 7. 8. 4, 14, 1. मुखवाहू रू-पज्ञानो या लोके ज्ञातयो वहिः । स्नेह्वाचाश्चार्यवाचः सर्वे ते दस्यवः स्म-ताः ॥ M. 10, 45. वर्धपितमविज्ञातं नरं कलुषयोनिजम् । अर्धव्रपमिवानार्ध कर्मभिः स्वैर्विभावयेत् ॥ 57. ज्ञातो नार्धामनार्धायामार्धार्धो भवेद्गुणैः । ज्ञातो ऽप्यनार्धार्धायामनार्ध इति निश्चयः ॥ 67. अनार्धमार्धकर्मणामार्धं चानार्धक-र्मणम् । संप्रधार्धव्रवीद्ज्ञाता न समौ नाममाविति ॥ 73. 7, 69. अर्धस्यार्ध-गमे वधः JĀG. 2, 294. स्नेह्वाचाश्चार्यो वहुविधाः पूर्वेषु निकृता रणे । अर्धश्च पृथिवीपालाः MBH. 14, 2137. überh. ein Mann, der besonderer Achtung werth ist, AK. 1, 4, 1, 14. H. 333. 379. an. 2, 345. कथं दास्यव दासो त्वं भा-र्या भवितुमर्हसि । यो ऽहमार्धेण परवान्धात्रा ज्येष्ठेन भाविनि ॥ R. 3, 24, 9.

In den folg. Çloka wird der ältere Bruder schlechtweg अर्ध genannt. अर्धमंसदि M. 8, 75. 179. 395. PAÑKĀT. I, 86. Häufig in der Anrede (अर्ध, अर्धे) N. 12, 16. HIP. 4, 30. BRĀHMAN. 2, 28. ÇĀK. 3, 6. 11. 15. 4, 11. 16 (vgl. BHARATAZU ÇĀK. 1. वाच्यौ नटीसूत्रधरावार्धनाम्ना परस्परम्). HIT. 8, 19. 43, 1. unter Thieren in der Fabel 18, 16. PAÑKĀT. 32, 8. Kann in vielen von diesen Beispielen auch als adj. gefasst werden. Insbes. heisst noch अर्ध a) der Gebieter H. 359 (nach ÇKDR.; vgl. 1. अर्ध 2); b) der Freund AĠA-JAP. im ÇKDR.; c) der Vaiçja H. 864 (vgl. 2. अर्ध); d) Buddha H. 232; e) buddh. ein Mann, der über die vier Grundwahrheiten nachgedacht hat und sein Betragen darnach richtet (Gegens. पृथग्जन), BERN. Intr. 290. fg.; f) ein Sohn des Manu Sāvārṇa HARIV. 463. — 2) adj. f. अर्धी und अर्धीरी (ved.) arisch: देव्यतीर्विश उर्ध व्रुवते दस्ममारुः die arischen Gemeinen, Stämme RV. 1, 77, 3. 96, 31. संहः 103, 3. कृवी दस्युप्रार्धि वर्षमावत् 3, 34, 9. न यो रर अर्धे नाम दस्यवे 10, 49, 3. विश्वमार्धम् 9, 63, 5. धामान्यार्धी 14. अर्धी व्रता विमृज्जता अर्धि क्षामे arische Herrschaft auf Erden verbreitend 10, 63, 11. यदी विशो वृणते दस्ममार्धी अर्धि क्षामे 11, 4.